

MYŠLENÍ
SOUČASNOSTI

Mizení

Fenomény, mediální praktiky
a techniky na prahu zjevného

Kateřina Svatoňová

Kateřina Krtilová

(eds.)

KAROLINUM

Mizení

Fenomény, mediální praktiky
a techniky na prahu zjevného

Kateřina Svatoňová
Kateřina Krtilová (eds.)

Recenzovali:

doc. Mgr. Libuše Heczková, Ph.D.

Mgr. Tomáš Dvořák, Ph.D.

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Edici Myšlení současnosti řídí Miroslav Petříček

Grafická úprava Zdeněk Ziegler

Redakce Marie Hamšíková

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

Tato publikace vznikla v rámci programu Progres Q14 Krize racionality a moderní myšlení řešeného na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, s finanční podporou Česko-německého fondu budoucnosti a Internationales Kolleg für Kulturtechnikforschung und Medienphilosophie, Bauhaus-Universität Weimar.

© Univerzita Karlova, 2017

© Kateřina Svatoňová, Kateřina Krtilová (eds.), 2017

ISBN 978-80-246-3660-3

ISBN 978-80-246-3678-8 (online : pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum 2017

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Objevování mizení
Kateřina Krtilová – Kateřina Svatoňová /7

I. FILOSOFIE MIZENÍ /15

Předmluva
Lorenz Engell – Bernhard Siegert
(Přeložila Daniela Petříčková) /17

Postřehnout: Mezi vyjevováním a mizením
Georges Didi-Huberman
(Přeložil Miroslav Petříček) /21

Viditelnost, zviditelňování, neviditelnost
Jörg Sternagel
(Přeložil Jan Petříček) /40

Ukazování mizením
Miroslav Petříček /51

II. ESTETIKA MIZENÍ /59

Obraz, oscilace, odstup
Martin Pokorný /61

Mizející čára: Obrys a původ malířství
Karel Thein /71

Zahalená záhada: Mizení a objevování
v surrealistickém umění
Claudia Blümleová
(Přeložila Daniela Petříčková) /87

Mizení jako iniciace

Václav Krůček /105

Ve vystupování (a mizení) – na jevišti a mimo něj

Bettine Menkeová

(Přeložil Jan Petříček) /125

III. HISTORIE A POLITIKA MIZENÍ /153

„Fading, fading...“: Ztráta, vzkříšení a dějiny umění
jako palingeneze: K uměleckohistorickému myšlení

Maxe Dvořáka na pozadí fenomenologie jeho doby

Josef Vojvodík /155

Zmizet trikem

Katharina Reinová

(Přeložil Martin Pokorný) /203

Georges Méliès a materialita moderní magie

Matthew Solomon

(Přeložil Martin Pokorný) /220

Ukrývání a uchovávání – postkoloniální reflexe *Utajeného*

Nadja Ben Khelifaová

(Přeložil Jan Petříček) /238

Nezfilmované kinopříběhy

Manuela Klautová

(Přeložili Daniela Petříčková, Martin Pokorný) /252

Zmizet ze světa: Zeměpisná fantazie

Wolfgang Struck

(Přeložila Daniela Petříčková) /269

O autorech /291

OBJEVOVÁNÍ MIZENÍ (KATEŘINA KRTILOVÁ – KATEŘINA SVATOŇOVÁ)

Publikace *Mizení* vychází z teoretického experimentu, do kterého jsme se před lety společně pustily. V té době jsme byly hnány touhou zkoumat medialitu z nejrůznějších stran a sledovat její filosofický a teoretický potenciál a zároveň nutkovou potřebou pohledu za vlastní hranice, objevováním nového myšlenkového území a zároveň tradičních spojů, stop česko-německých dialogů. Po mnoha velmi nosných setkáních¹ jsme se rozhodly v loňském roce vydat společně knihu *Medienwissenschaft: Východiska a aktuální pozice německé filozofie a teorie médií*², soubor až programových textů německé mediální filosofie, se všemi jejími varietami. Přeložení a zpřístupnění základních textů, které od osmdesátých let rozpoutaly mnoho debat mezi akademiky v německy mluvících zemích, umožnilo rozšíření dosavadního horizontu úvah o médiích v českém prostředí, který byl až na výjimky limitován zejména angloamerickou, často sociologizující či historizující perspektivou.³ Radost z toho, že experiment neskončil vzájemným seznámením se s odlišnými pohledy, ale že se oběma stranám zdál jako jiskřivý, inspirativní a v mnoha ohledech podnětný, vyústila v organizaci společné mezinárodní konference „Dis/Appearing“ / „Mizení/Objevování“, která se konala v květnu 2015 v Praze, a to ve spolupráci Mezinárodního centra pro výzkum kulturních

¹ Kateřina Krtilová – Kateřina Svatoňová, Česko-německý „Medienwissenschaft“. *Illuminace* 26, 2014, č. 2, s. 155–159.

² Kateřina Krtilová – Kateřina Svatoňová (eds.), *Medienwissenschaft: Východiska a aktuální pozice německé filozofie a teorie médií*, přel. Martin Ritter. Praha: Academia 2016.

³ Zde je třeba připomenout zejména výběry textů od Tomáše Dvořáka pro časopis *Teorie vědy* shrnuté do knihy *Kapitoly z dějin a teorie médií*. Praha: AVU 2010.

technik a filosofii médií (Internationales Kolleg für Kultur-technikforschung und Medienphilosophie, zkratkou IKKM) výmarské Bauhaus-Universität a Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Organizátoři – Lorenz Engell, Bernhard Siegert a Kateřina Svatoňová – se rozhodli pro společnou konferenci zvolit téma, které v kontextu českých humanitních věd představilo přístup k reflexi médií, technologie a kultury, jímž se proslavila výmarská Bauhaus-Universität, a zároveň umožnilo navázat na tradice filosofie, teorie umění a literatury v Čechách takovým způsobem, který byl podnětný pro diskuse napříč obory. Ač můžeme mluvit o fenoménu pevně zasazeném do německého myšlení o médiích, s médii a médii, nelze říci, že by se jednalo o další transfer konceptů a pojmů, jak tomu bylo u vydání naší první knihy. Úběžníkem se stal specifický fenomén či mediální jev – mizení/objevování, nejednalo se však o zúžení perspektivy a ustavení jedné myšlenkové linie jako základní – badatelé z českého, německého, francouzského a amerického prostředí zde představili diferenciovaný pohled na rozdílné teoretické, filosofické, umělecko-estetické, kulturně-mediální či politicko-historické kontexty. Konferenční setkání tak bylo tím, o čem jsme snily na začátku projektu – výměnou hlasů, názorů, perspektiv.

Publikace *Mizení* na tuto konferenci sice přímo navazuje, ale není souborem zde přednesených textů. V knize jsou zastoupeni i ti autoři, jež byli konferenčním rokováním či obsahem inspirováni. Téma zůstalo zachováno a doplnilo tak zkoumání „ontologických operací“ objevování se / mizení, které mají své pevné místo ve výzkumném programu IKKM. Zaměření pozornosti na operace navazuje na první fázi programu, která vycházela ze vztahů, relací mezi lidmi a věcmi v podmínkách určených moderními technologiemi; klade ovšem důraz na dynamické pojetí médií, techniky a praktiky vědění, umění, sociální interakce, ne však aktéry. Obrací-li se ontologie nikoliv ke skutečností, k nimž se vztahují teorie přírodních, sociálních i humanitních věd, nýbrž ke skutečnosti jako takové, tomu, že něco jest, a ne nic, je pojetí „operace“ ve výmarské mediální teorii a filosofii s ontologií neslučitelné – právě toto napětí ve spojení „ontologické operace“ však umožňuje nastolit otázky překračující etablované filosofické pojmy. Operace označuje

jakousi nejmenší jednotku kulturních technik a praktik spojující symbolickou a materiální, subjektivní a objektivní stránku, lidské a ne-lidské složky formování kultury – v oblasti vědy, estetiky i politiky. Důraz na materiální a technickou stránku procesů považovaných za „duchovní“ (činnost lidského ducha) a zkoumaných v rámci humanitních věd prostřednictvím filosofické analýzy pojmů, interpretace uměleckých děl a popisu historických souvislostí se uplatňuje i v případě základní „ontologické operace“ objevení / zjevení (*Erscheinen*) – jak a že se něco objeví je nejen otázkou uvědomění, vnímání či existence, nýbrž i technologií, které zpracovávají data, počítají a měří mechanicky, které provádějí povely, neinterpretují, které fungují za prahem lidského vnímání.⁴ Objevování ale problematizuje také umělecká tvorba, která může rovněž pracovat s prahy smyslového vnímání, latencí, rozostřením vědomí a nevědomí, rozkolem lidského a strojového času, která je založena na myšlení v aktech či gestech psaní nebo zobrazování. Jak zdůrazňují Lorenz Engell a Bernhard Siegert ve svém úvodu do tématu *Erscheinen/Verschwinden* pro *Časopis pro výzkum médií a kultury (Zeitschrift für Medien- und Kulturforschung, krátce ZMK)*, v němž vyšel jinak koncipovaný výběr příspěvků z konference „Dis/Appearing“, v této perspektivě vystupuje do popředí „mizení“, které zde není nic, na jehož pozadí vyvstává něco, nýbrž opět praktickou a technickou operací – něco je někdy třeba složitě i násilně sprovdit ze světa, nemízi samo o sobě. Mizení může vyžadovat náročné technické operace či složitou inscenaci – např. příchodu a odchodu ze scény v divadelním představení nebo zmizení lidí a věcí v kouzelnickém výstupu.

Stejně jako samotný název publikace v sobě nese nejrůznější varianty na ose mizení – objevování, tak se k nim vztahují v různé míře i jednotlivé příspěvky. Původní myšlenkovou experimentaci si v sobě zachovává i samotná kniha – a to jak ve struktuře, přístupu, tak ve způsobu psaní. Jelikož právě techniky a způsoby psaní jsou součástí promýšlení sledovaného tématu a jen v nich se vyjevuje medialita a performativita textu, neomezily jsme autory formátem, počtem stran, ani jsme se

⁴ Operacionalita je spojena zejména s oblastí matematiky a matematických symbolických operací implementovaných v technologii, srov. Dieter Mersch, *Ordo ab chao – Order from Noise*. Zürich: Diaphanes 2013.

je nepokoušely metodologicky usměrňovat. Naopak nám šlo o šíři pohledů, které by pokryly nejrůznější stupně mizení⁵ – objevování, a to v několika oblastech. První z nich, úvodní, se zamýšlí nad mizením, nejevením či objevením, zjevením jako novým možným tématem, hlediskem i perspektivou, ale i filosofickým problémem. Mimo zmiňované předmluvy Lorenze Engella a Bernharda Siegerta jsme do tohoto oddílu zařadily i text Georgese Didi-Hubermana, který je výjimečný již svou formou, jež umožňuje formování pojmů v procesu vnímání, osciluje mezi jazykem a obrazem, smyslem a smysly. Nezaují má pozici nadřazenou popisovanému fenoménu, ale nechává vyvstat myšlenkové figury spolu s konfigurací obrazů, která dává prostor různým úhlům pohledu. Didi-Huberman „postřehuje“ nejrůznější obrazy, jevy a jejich dílčí detaily až mikrodetaily či přesněji mnohé mediality, které se k nim vážou, přičemž je otevřen mnoha dalším. Tato volná struktura textu tak plně souzní s naší vstupní ideou, vázanou na objevování odlišných území. Další autor, Jörg Sternagel, ukazuje význam vidění pro západní filosofickou tradici na straně jedné a neviditelnost jako nutnou součást vidění jako zobrazení, znázornění a vizualizace: počínaje ideou, která vždy přesahuje svou reprezentaci, přes neviditelnost té části předmětu, jež je pozorovateli vždy z určitého úhlu skryta, až po komplexní vztah vědění a vidění, jenž lze upřesnit, zaměříme-li se na jejich mediality. Obecněji koncipovaný příspěvek Miroslava Petříčka sleduje mizení/objevování v průsečíku různých filosofických či metodologických os. Petříček ve svém textu propojuje fenomenologii a sémiotiku pátráním po stopách dalšího možného módu ukazování, naznačeného na samém okraji klasické fenomenologie. Sleduje zejména to, jež se nám jeví jako nezachytitelné, tedy to, co se objevuje jako mizející a ve svém mizení.

Druhá část knihy je věnována filosofickému čtení fenoménů mizení/objevování v uměleckých dílech a svou podstatou

⁵ I přesto se příspěvky drží vlastní středoevropské tradice, a tak dominantní motivy tvoří obraz a fenomenologie. Rovněž je zřejmé, že i přes společné debaty nejsou vždy mediální operace – pro nás klíčové – hlavním úběžníkem jednotlivých textů. Zatímco němečtí autoři je mají stále na zřeteli a pokoušejí se sledovat konkrétní techniky a praktiky z(ne)viditelňování, autoři čeští sledují spíše to, jak se pozorovateli věci a obrazy (ne)jeví.

se tak přibližuje estetice „ontologických operací“. Filosofická čtení uměleckých děl a performancí jsou věnována zejména „atypickým“ jevům, vychýlením, obrácením perspektiv, jež samotné mizení podněcuje. Filosofickému uchopení obrazu se věnuje Martin Pokorný, jež sleduje obraz jako mnohoznačnou síť významů. Pokorný reinterpretuje platónské chápání obrazu, přičemž zkoumá, jak se obraz vyznačuje dvěma druhy napětí – na jedné straně ho formuje vztah mezi zjevem a tím, co se do zjevu doplňuje, na straně druhé napětí mezi tím, co se v úplnosti ukazuje, a zevnějškem tohoto ukazujícího se ve vnímané materialitě obrazu. Na pole malířství se pak přesouvá Karel Thein, jenž rozebírá objevování a vystavování malířství jako důsledek nahodilé, bezděčné operace kreslení. Výchozím bodem se pro něj stává čára, jež je prodloužením nezaostřené-ho hnutí mysli, ze kterého se cosi rodí. Analýza vztahu mezi myšlením, viděním, kreslením linií a výtvarným uměním se vine napříč stoletími a disciplínami, stejně jako ona bezděčná čára, jež činí věci viditelnými pro sebe samé a posléze pro diváka. Tyto dva texty zprostředkovávají antické koncepce mimese a mediace a uvádějí tak čtenáře do vztahu mizení/objevování a zobrazování. Následující dvě studie pak zasazují fenomén mizení, zahalování a (ne)přítomnosti do specifických kontextů a historických období a poetik, aby mohly ukázat podstatné otázky formy, napínání jejich hranic a obnovování smyslu umění. Claudia Blümleová se soustředí na surrealistické objekty a obrazy, konkrétně *Žáhady Isidora Ducasse* Mana Raye a de Chiricovu *Hádanku orákula*, které jsou takřka přesycené významem právě díky zahalení, skrytí toho, na co socha či obraz odkazují. Pro Blümleovou tato díla nepředstavují fetišizaci předmětu, ale vždy inscenují záhadný status přítomnosti a zároveň nepřítomnosti objektu, jehož význam závisí na možnostech zobrazení, představení, vystavení. Na mizení re-přezentační funkce (filmového) obrazu, které dovoluje „rozpouštět“ významový potenciál obrazu a směřuje k tendencím uvnitř samotného média, ke specifickým diferencím v jeho povaze, které mají charakter vizuálních (nebo zvukových) nuancí, respektive jež usnadňují iniciaci nového, se zaměřuje Václav Krůček. Obdobnému procesu na divadle se potom věnuje Bettine Menkeová. Sleduje hereckou akci objevování – mizení,

jež je tradičně vázaná na vztah mezi viditelným jevištěm a skrytým zákulisím. Divadelní představení, která však toto základní rozvržení narušují, inspirují k úvahám o hereckém v(y)noření se jako činnosti, jež je nejen konkrétní a tělesná, ale i symbolická, generující a utvářející realitu.

Knihu završuje samotná reflexe fenoménů mizení/objevování, tyto fenomény se tedy stávají tématem jednotlivých textů, historickým či politickým objektem. Do dějin objevování mizení se přesouvá Josef Vojvodík se svým textem, který propojuje myšlení vídeňského historika umění Maxe Dvořáka s dobovými fenomenologickými úvahami. Dvořákovy výklady děl velkých malířů renesance a manýrismu ukazuje v souladu s koncepty malířů moderny desátých let 20. století, pro něž byla ideálem zduchovnělá malba, často inspirovaná ezoterickými naukami, theosofií, neviditelným světem a čtvrtým rozměrem. Vojvodík však pokračuje (nejen) s Maxem Dvořákem dále, postupně sleduje mizení „staré“ Evropy, s níž se rodí nejen představy o znovuzkříšení, estetická melancholie, postupné zpřítomňování nepřítomného a zmizelého, ale i obrazy anticipující smrt a mizení, aby druhého paradoxně zachránily před zánikem. V době modernity pak navazují Matthew Solomon a Katharina Reinová, kteří se věnují dobovému spektaklu založenému právě na (z)mizení – tedy představení kouzelníků a iluzionistů. Zatímco Katharina Reinová sleduje, jak eskamotérská vystoupení připomínají mizení času a prostoru v důsledku zavedení nových technologií a informačních toků, nového transportu osob, ale i díky odlišným matematickým koncepcím, Matthew Solomon zkoumá, jak se toto umění přenáší do nově se etablující kinematografie a jak ho (ne)proměňuje kinematografický aparát (zejména v rukách Georgese Mélièse). Nadja Ben Khelifaová ve svém textu vychází z analýzy jednoho filmu, a to snímku Michaela Hanekeho *Utajený*, poukazující na politickou dimenzi mizení, tedy na ne-začlenění stop marginalizovaných sociálních skupin do kolektivní paměti, která je nastavena na ukládání informací určitého typu – a jež nechává jiné nenávratně zmizet. Spolu s filmem *Utajený* klade text otázku, nakolik digitální média záznamu podřývají před-nastavení kolektivní paměti a včleňují nové, subverzivní prvky. Vztahem filmu a dějin se také zabývá příspěvek Manuely Klautové vy-

cházející z knihy *Geschichten vom Kino* (Historie kina – Historie o kinu – Historie z kina) Alexandra Klugeho. Dvojitý význam německého „Geschichte“ – dějin a příběhu – předznamenává znejistění velkého příběhu filmu, kina a kinematografie pomocí fragmentů příběhů obsažených v Klugeho filmech i textech. Příspěvek se soustřeďuje na nezfilmované a nezfilmovatelné příběhy, které umožňují zmapovat možnosti i hranice média filmu a jeho konstrukce příběhu i dějin, v mezerách mezi filmovým a literárním příběhem.

Publikaci až symbolicky uzavírá studie Wolfganga Strucka sledující dvousměrný pohyb zeměpisného mizení a objevování. Zatímco během 19. století postupně mizí neznámá území a na mapách se zaplňují prázdná místa, v zeměpisných fantaziích se objevuje nová, podivná postava – cestovatel, který mizí z povrchu zemského, ztrácí se v divočině cizích kontinentů a vzdálených oceánů. Objevování nových prostorů je doprovázeno dramatickou událostí zmizení (cestovatele), přičemž oba procesy přepisuje rutina geografického vědění, jež dovoluje samotné mizení vnímat a zároveň vyjevovat nový, homogenní geografický prostor.

I přes otevřenost celého přístupu si autoři z různých tradic zachovávají částečně odlišné pozice. Zatímco německá a anglosaská teorie a filosofie médií věnuje hodně pozornosti technické, „operativní“ stránce objevování se a mizení, příspěvky k tématu z české strany se zaměřují také na „negativní“ stránku operativního, technického a praktického pojetí objevování se a mizení: na znejistění pozice vnímajícího, myslícího a jednajícího subjektu (který se stává součástí technik, praktik, řetězců operací) a privilegovaného postavení člověka a přesněji určitého typu člověka (určitého postavení, rasy, pohlaví) vůči ostatním bytostem a entitám, na problematizaci určitého modu reflexe a vnímání (popisu a čtení, pozorování a vidění), na zpochybnění aktivní role tvůrce i pozorovatele zaměřením pozornosti na pasivní momenty reagování, odpovídání, překvapení, otevření se, nastavení atd. Mizení má nejen technickou a praktickou stránku, ale upozorňuje i na neuchopitelné, nesmyslné, na mezery, hranice, zlomy v tom, co (zdánlivě) je, na objevování se a mizení jako dění bez jasných okrajů, vznikání a zanikání, přeludy a prchavé jevy.

Za spolupráci na knize srdečně děkujeme všem autorkám a autorům, překladatelkám a překladatelům, za institucionální a finanční podporu potom Česko-německému fondu budoucnosti, Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, Internationales Kolleg für Kulturtechnikforschung und Medienphilosophie a Kompetenzzentrum Medienanthropologie Bauhaus-Universität Weimar.

Kniha je – stejně jako naše první – věnována Andule, Saulovi a Zuzu.

I. FILOSOFIE MIZENÍ

PŘEDMLUVA
(LORENZ ENGELL - BERNHARD SIEGERT)

Proč – jak zní klasická otázka ontologie – je vůbec něco, a ne spíše nic? Avšak dichotomie mezi něčím a ničím, mezi bytím a nebytím, která spočívá v základech této otázky, má sama řadu předpokladů a není v žádném případě nutně samozřejmá. Již jako otázka je něčím, co by také být nemuselo. A této možnosti bylo také již častěji využito. V antice ostrou dichotomii mezi bytím a nebytím oslabil Démokritův a Epikurův atomismus, škola Hérakleitova i Eleaté, v moderní době mezi jinými vědy o životě, vitalismus, historický materialismus, fenomenologie i estetika. Tyto i další úhly pohledu nahrazují alternativu bytí a nebytí otázkou po stávání a jeho výsledku, po způsobech jevení a jevu, po produkování a po zhotovenosti toho, co je (nebo není). Tím otevírají prostor pro následující přeformulování ontologické otázky: Jak se uskutečnilo to, co je, jak dospělo k bytí, jak se stávalo, jak bylo zhotoveno, jak a jakým způsobem se stalo jevem? Právě poslední obrat přivádí zcela nepokrytě na scénu média, mediální techniky, manipulaci a disponování s nimi. Pojímat média jako nástroje nastávání a jevení a rovněž umožňující, aby se něco vyjevilo, je tudíž běžná a přesvědčivá koncepce. Stejně tak může být médium i materiálem, v němž se uskutečňuje stávání a rozvíjení a jenž má stále na těchto procesech podíl a spolupůsobí na ně.

Zdá se však, že ontologická otázka kromě toho i navíc předpokládá, že existence jako taková je – na rozdíl od neexistence – hodná údivu. Podle tohoto pohledu je prázdnota pravděpodobná a daná jako první, oproti tomu plnost jako by byla možná normální, ale nepravděpodobná – každopádně je něčím, co vyžaduje objasnění. A v tomto bodě vychází dosud – patrně beze změny – i skutečná vědecká mediální ontologie,

jež převádí ontologické kategorizace jsoucího na nitrosvětské operace, z primátu *tabula rasa*, z prostoru, který je třeba vyplnit, z plátna, na němž by mělo být cosi viditelné. Nicméně se však čas od času ukazuje, že existuje také realismus plnosti a jejího zachování. Přinejmenším v poslední době se pozornost mediální vědy zaměřila na to, že věci, jednou existující, potřebují stálou péči a údržbu, že je nutné je udržovat, v neměnné míře přísunem energie i pozornosti stejně jako opravami, aby bylo zachováno jejich bytí. Také k tomu je zapotřebí vhodných nástrojů nebo médií; a ještě i tyto musejí – aby zůstaly výkonné při udržování světa – být zachovávány, tak třeba neustále vyžadují elektrický proud a příležitostně čištění či náhradní díly. Podobně nedostává-li se dodávek energie a negativní entropie, chybí-li pozornost, znalost a ohled, pak začnou existující věci slábnout očividně stejně jako média, jimž jsou zavázána. Samy o sobě se nedokážou udržet ve stavu bytí, vyblednou. Nakonec zmizí. A toto mizení se děje jakoby samo sebou, aniž by vyžadovalo vlastní námahu, technologickou bázi a nějakou specifickou operaci, ba naopak. Dospět k bytí, k jevu a setrvat v něm by se tudíž dělo vlastním, a proto také instrumentálním úsilím. Při zániku, mizení a nebytí tomu však tak není. Bytí, zdá se, namáhá, nebytí nikoli.

Mezitím se však ukazuje, že se takzvaná moderna patrně definuje tím, že prostřednictvím různých protipříkladů toto konstatování stále zjevněji popírá. Tak například energie, jak říká termodynamika, vůbec nemizí. Atomový odpad také skoro vůbec nemizí, jedovatý odpad velice špatně a zbývajícímu odpadu se mizení nepovoluje, nýbrž je donucen k věčnému a opětovnému vnořování v podobě surovin a recyklovaného materiálu. Donutit komplexy viny, aby zmizely, je podle psychoanalýzy spojeno s tak enormním vynaložením energie, že je pro psychickou domácnost jednodušší produkovat neurózy. Traumata *per definitionem* nemizí vůbec, musejí být prožívána stále znova. Způsobit dobrovolné zmizení sebe sama coby existující osoby, zneviditelnit se, přestat se jevit se stalo obtížným a nákladným, *a fortiori* když se existence nachází stále více a více v kyberprostoru, kde – jak je zdá – je úplné vymazání stop prakticky nemožné. Teprve na pozadí globálních technologií dohledu prostřednictvím satelitů, radarů a funkce zajišťo-

vání stop v kyberprostoru, jež nelze vypnout, je vysvětlitelné, proč zmizení letadla malajsijských aerolinií vyvolalo nevíru, resp. konspirační teorie. Vyjdeme-li v protikladu k tradičnímu pojetí z toho, že svět není něčím zcela prázdným, co teprve musí být naplněno, nýbrž že je vždy již naplněn, ano, bezmezně plný, pak se ukazuje, že věci musejí neustále mizet, už jen proto, aby ve světě přeplněném do krajnosti udělaly místo jiným novým věcem a jevům a aby umožnily jejich nástup. Aby se něco mohlo objevit, musí něco zmizet, a pokud samo od sebe neuhne dost rychle – jak jasně vyvstává na příkladu oběhu zboží v konzumním kapitalismu – musejí zasáhnout vlastní operace mizení. A média, která něco vyjevují, musejí – to je základní předpoklad skoro každé teorie médií – sama zmizet, aby se něco (jiného než ona) mohlo objevit a aby z tohoto materiálu byla s to vzejít sémantika. Na příkladu kinematografu vidíme, že je bezpodmínečně třeba, aby jednotlivá okénka celuloidové pásky rychle zase zmizela, jinak se na plátně nic neukáže, především žádný pohyb, ale ani nic jiného, protože nehybné, na místě setrvávající obrazové okénko by bylo lampou projektoru vzápětí sežehnuto.

A tak lze minimálně na příkladu kinematografu také mluvit o primátu mizení. Tento primát film rovněž velmi záhy tematizoval. V kouzelnických filmech Georga Mélièse příznačně totiž nejde o to, že se něco objevuje, nýbrž o sílu filmu nechat něco vzdor plauzibilitě a pravděpodobnosti zmizet – *Zmizení dámy* (*L'escamotage d'une dame*) paradigmaticky ukazuje, jak je i slavný stop trik založen na tom, že něco – například povoz na ulici – tu náhle není, že mezi jednotlivými obrazy zmizí. Přitom Méliès nenechává něco jen tak prostě v jednom okamžiku zmizet: tím, jak přidá na místo zmizení oblaka páry či kouře, mizející zprvu zakrývá a zahaluje. Využívá starou křesťanskou ikonografii, jež zakrývá světce v okamžiku jejich zmizení mraky, nezanechává u Mélièse stopy ve filmu to, co mizí, nýbrž samo mizení – ne nepodobné v tom mapám z koloniálních dob, jež označovaly zmizení cestujících badatelů v Africe – a teprve poté, co zmizí tyto stopy, se ukáže, že spolu s nimi zmizel také předmět mizení. Tím Méliès vybavuje mizení jeho vlastním trváním. Je to proces, který zabírá čas, žádná netělesná binární diference mezi Tady a Pryč. A když Méliès postaví

sám sebe na (nafilmoivanou) scénu jakožto kouzelníka, který tam všelicos vyvolává, mezi jiným i kopie sebe, pak to budí mnohem menší úžas než šokující moment, kdy opět všechny jevy vrací – a na konec nechá zmizet médium, sebe sama. Také jiné technické obrazy vedou k podobným závěrům. Paul Virilio pojal video a jmenovitě zrychlení obrazového průběhu jako praxi „estetiky mizení“ a u Stanleye Cavella televize způsobuje, že mizí ne-li svět, pak jistě jeho „světскost“. Stejně tak se může mizení dít prostřednictvím nul a jedniček programovacích kódů nebo v nich a tím spíše mezi médii, mezi scénou a plátnem nebo obrazovkou právě na této scéně.

Řeč o mizení může znamenat dvojí: buď konec existování něčeho, nebo jeho zneviditelnění – stává se nekonečně malým, je skryto či vyhoštěno. Čím více ale jsou zjevování a mizení medializované existenční mody, spočívající v operacích, o to problematičtější je kategoriálně rozlišovat ontologické a estetické mizení. Pokud se však mizení odehrává v čase a na místě a zaujímá prostor, pokud tedy mizení představuje vlastní mediální existenční modus, v němž se sjednocují estetické a ontologické aspekty, pak se můžeme ptát, kam vede, a sice v doslovném slova smyslu: na cestě k jakému místu v prostoru a čase se pohybují mizející věci, kam ukrývá mizení to, co mizí?